

ZORA

GLASILO KATOLIŠKO- NARODNEGA DIJAŠTVA

LETNIK XIV. ŠT. 5.

:: :: PRILOGA :: ::
SREDNJEŠOLEC.

UREDNIK M. BOŽIČ.

ZORA IZHAJA VSAK MESEC
20EGA TER STANE CELO-
LETNA NAROČNINA K 4[—],
:: ZA DIJAKE K 2[—]. ::

KATOLIŠKA TISKARNA, LJUBLJANA.

Vsebina:

	Stran
Spomenu sv. Janeza Zlatoustu. Spisal P—i	65
O pomenu grškega pouka na srednjih šolah. Spisal J. Osana	68
„Slovanska misel in šola“. Spisal France Fr. S.	71
Legenda o slepcu. Spisal Ivo Česnik	73
„Radikalizem“	75

Glasnik:

Slovenska dijaška zveza. — Ljubljanski bogoslovci. — Literarno društvo „Slomšek“
mariborskih bogoslovcev. — Slov. hrv. akademija sv. Karla boromejskega v Gorici 79—80

Priloga „Srednješolec“.

Pismo srednješolcem	33
Naša literarna vzgoja	35

Srednješolsko dijaštvo:

Iz Celja. — O reformi srednjih šol. Poroča Lav. Kemperle. — Statistika srednjih šol 37—40

Razno:

Somišljeniki. — Devín Branko. — Olinski 40

Slovenska dijaška zveza, Ljubljana, Frančiškanske ulice. —
Slovensko kat. akademično društvo „Danica“, Dunaj, VIII.,
Schönborngasse 9, IV., 24. — Slovensko katol. akademično
♦♦ društvo „Zarja“ Gradec, Leechgasse 30. ♦♦
Uredništvo „Zore“: phll. Mirko Božič, Dunaj, IX., Waisen-
♦♦ hausgasse 16. ♦♦

Naročnina naj se blagovoli pošiljati potom čekov pošt. hran., ali pa po nakaznici na
upravištvo „Zore“, Ljubljana, pisarna Katoliške tiskarne.

Izdajatelj in odgovorni urednik: Ivan Podlesnik.

Slavno uredništvo!

Prosimo, blagovolite objaviti odgovor na napad v „Omladini“ na „klerikalno neznačajnost“ povodom zadeve g. Vimpolška. Iz poslanih nam pisem, ki smo jih prejeli od g. dr. Jankoviča, je popolnoma razvidna vsa radikalna brezvestnost. Dne 13. svečana smo prejeli od g. dr. Jankoviča pismo s sledečo vsebino:

P. T. društvo »Zarja« v Gradcu.

»Omladine« ne čitam, vsled tega nisem imel pojma o tem napadu. Pojasnim celo zadevo prav korenito, da zamašim z Vašo pomočjo klevetnikom pošteno usta. — Ni res, da sem komu ponudil denarno podporo, da ga s tem pridobim zase. To je nečuvvena laž! Na volivnem shodu v Gorici pri Zdolah (okraj Brežice) mi je župnik g. Soba predstavil abiturienta Josipa Vimpolšek iz Tromelj kot našega zanesljivega somišljenika. Da je res tak, sem tembolj mislil, ker mi je Vimpolšek sam pravil, da je delal v Ljubljani pri oo. jezuitih eksercicije, da bi se odločil za ta ali drugi stan in da mu je spovednik odsvetoval, posvetiti se duhovskemu stanu. Tekom pogovora me je vprašal, kje bi mogel dobiti kako podporo. Misleč, da je res naš, sem mu vse povedal, kar vem in sem mu precej povedal, da podpor sploh ne bomo več dajali, ampak le posojila, ker smo imeli že prežalostne skušnje in ne maramo nadalje podpirati linavskih fantov, ki se nam sladkajo, dokler kaj potrebujejo, a nam roge pokažejo, kakor hitro so gotovi s študijami. Ponudil mu nisem nikdar ničesar, pač pa sem mu obljubil, da bom skušal posredovati njemu v prilog, če bom mogel kaj doseči. Svetoval sem mu tudi, naj se obrne, sklicuje se name, na »Leonovo družbo« in na dr. Korošca. Pisal temu gospodu nisem nikdar besede, 6. oktobra sem prejel priloženo pismo, na kar sem mu samo z opazko, da mi lahko vrne, kadar bo mogel, precej poslal 24 kron. Da mi nisem ničesar drugega pisal, tudi lahko sklepate iz drugega priloženega pisma, v katerem se mi zahvaljuje. Nikdar se nisem in se ne bom pilil za kakega nasprotno mislečega dijaka. Izkušnja z Vimpolškom me bo pa napravila še bolj previdnega. Pisma mi blagovolite vrniti, kakor hitro ste se jih primerno poslužili. Taki značaji à la Vimpolšek so pa kuga za naše nesrečno ljudstvo. Meni ni bilo prav nič znano, da je Vimpolšek vstopil v »Tabor«, dokler nisem čital njegovega imena med udi odbora »Tabora«. Mislil sem si seveda svoje! — Zahvaljuje se za Vaše obvestilo z odličnim spoštovanjem Vam vsem udani

d r. F r. J a n k o v i č, Kozje, dne 11. februarja 1908.

Zadostovalo bi popolnoma, da smo objavili to pismo; toda prav bo, ako objavimo še obe pismi g. Vimpolška.

Prvo:

Vaše blagorodje!

G r a d e c, 6. oktobra 1907.

Iskrena Vam hvala, da ste se trudili za mojo malenkost. Odposlal sem bil takoj prošnjo, priloživši ubožno spričevalo (maturitetnega nisem imel pri rokah). Prosil sem tudi za nujen odgovor.

28. septembra sem se že odpeljal v Gradec, da bi, ravnaajoč se po poročilu »Slovenca«, še pravočasno, namreč do 1. oktobra vložil prošnjo za oproščenje kolegnine. Ali bila je pomota, in tako sem šel v Gradec en teden prerano. Sploh bom pa, ker nisem odličnjak, oproščen le za polovico kolegnine. — Ker sem bil močno nverjen, da bo moja prošnja uslišana in ker sem se vrhutega zanašal na podporo celjske posojilnice, na katero sem bil tudi prošnjo vložil, ki mi je pa bila odklonjena, in ker sem vrhutega računil na popolno oproščenje šolnine, se nisem oborožil z dovoljnimi sredstvi in sem sedaj na cedilu. Kakor pravijo, daje namreč »L. dr.« podporo počenši šele z drugim tečajem. Instrukcije sicer dobim, toda pozneje. Stariše sem komaj pripravil do tega, da so mi dali za prvo silo in še to pod pretvezo, da jih pustim zanaprej pri miru. Toda upam, da mi bodo še dali, ko bodo enkrat prodali vino. Sedaj pa res nimajo ničesar. Kosilo in večerjo imam pri g. usmiljenih bratih. Ni ravno dobro, toda bolje kot nič. Sčasoma se bom privadil. Ker sem v jako slabem položaju, ne smete biti g. doktor presenečeni in mi morate oprostiti, da se drznem izreči prošnjo, da bi mi ali z dobrim

svetom ali dejanski priskočili na pomoč. Če se ne osmešim, Vas smelo prosim za 12 gld. posojila, ki jih rabim za kolegnino. Če bi bili g. doktor tako usmiljeni, se zavežem, da Vam v najkrajšem času povrnem in Vas nikdar več s takimi predrznostmi ne nadlegujem. Prosim za milostni odgovor, da se vem potem ravnati. Z najvišjim spoštovanjem

Josip Vimpolšek, jurist.

Drugo:

Gradec, 22. oktobra 1907.

Vaše blagorodje!

Iskrena Vam hvala za naklonjeno mi posojilo. Nisem mogel preje odgovoriti, ker je denar celih devet dni ležal na pošti, kar je zakrivila površnost poštnega uradnika. Nakaznica je prišla namreč na univerzo pod imenom »Pompolek«, za kar se pa jaz nisem zmenil, dokler ni prišla opominska nakaznica pod pravim imenom. — Kakor hitro mi bo mogoče povrnem svoj dolg, ki sem ga sicer zaradi skrajne sile napravil, toda vendar predrzno in nepremišljeno. — Z visokim spoštovanjem se poslavlja

Jos. Vimpolšek, stud. iur.

Upamo, da smo svojo dolžnost izvršili. Ne da bi hoteli vso zadevo izkoristiti proti našim sovražnikom, nam zadostuje, da stojimo čisti — pred svetom.

Blagorodnemu g. dr. Jankoviču pa bodi izrečena iskrena zahvala za njegovo pojasnilo!

Za odbor slov. kat. akad. društva »Zarja«

M. Malnerič, l. r., t. č. predsednik

med. Arnšek l. r., t. č. tajnik.

• • •

Listnica uredništva. Poročila o vseučiliškem dijaštvu smo morali odložiti. — Prihaja nam na novo v zameno izorno urejevan tednik češkega kat. državnega poslanca dr. Myslivca: »Nový Věk«. — Statistika srednješolcev izide v kratkem. Zakasnela se je, ker naprošeni niso poslali podatkov. V prihodnje prosi sestavljalec statistike več točnosti. — Opetovano opozarjamo, da naj bodo pisani rokopisi le na eno stran in razločno.

• • •

Radikalci, ali bolje — nekateri izmed njih se delajo čudovito naivne; mislimo namreč na onega viteza žalostne postave, ki se baha, da ga je hotela »Zarja« kupiti, pa ni hotel. Mladi radikalec slovenski, zakaj vam še zmiraj diši hrana, ki jo dobivate pri — nemških »klerikalcih«? — Res, zelo naivni ste, toda ne mislite si, da se bomo zaradi Vas kaj vznemirjali. »Omladini« bodi povedano, da bo morala napram nam pač nekoliko častnejše govoriti, če hoče, da ji odgovorjamo. Ne »Omladini«, temveč dijaštvu, ki ga lahko takšni napadi na našo čast preslepé, zatrujemo, da so napadi »Omladine« na našo čast — podla laž. Dost, uredn. Res je, da Zarjin predsednik Matija (doslej je bil Martin) Malnerič v Zori nič ne vsklika. Pomilujemo radikalce, da nalete povsod, kjer o nas govoré. — Svetujemo jim, da reflektirajo mesto pevovodje v Straži zase, ker nese. Lokal ima namreč društvo v gostilni, kjer se dobi vse zastoj; not ni treba kupovati niti pisati. — Tov. B., ki je kot pevovodja obogatel, se je izrazil, da si želi ogledati g. radikalca, kateri ga je v Omladini predstavil občinstvu. — Ako trdite, poštenjaki okoli Omladine, da so gospodje iz Zarje zamolčali ministrske podpore in Leonova posojila, sedaj dokažite, sicer ostanete, kar ste bili — obrekovalci!

Spominu sv. Janeza Zlatoust.

Spisal P - i.

Nikar se ne čudite! Nočemo tu podati legende, niti opisati svetniškega življenja. Nagib, da govorimo o tem sv. možu tudi v »Zori«, je drugi. Med sinovi katoliške Cerkve je mnogo mož, ki so ostavili v zgodovini človeštva in prosvete neizbrisljiv sled. Med te spada brezdvomno tudi sv. Janez Zlatoust, čigar 1500letnico je v zadnjem času obhajal krščanski svet. Zato nekoliko besed o njem, daljšega životopisa ne dopušča prostor.

Rojen je bil sv. Janez Zlatoust v Antijohiji, v »azijskih Atenah«. Oče mu je bil vojaški prefekt Sekund. Mati Antuza je bila v številu onih plemenitih in izobraženih krščanskih žena, ki so zbujaile celo v poganskem retorju Libaniju občudovanje, češ, »kake izvrstne žene se vendar dobe med kristjani!« Klasično izobrazbo si je prisvojil v rojstnem mestu; učitelj v govorništvu mu je bil zadnji sloveči poganski retor Libanij, ki si je mislil vzgojiti v Janezu naslednika. Ko so ga namreč vprašali umirajočega, kdo naj bi bil njegov naslednik, je odgovoril: »Janez, ako bi ga ne bili kristjani zase pridobili.« — Krstiti se je dal šele v poznejših letih. — Spočetka je bil zagovornik, a že kot tak se je lotil svetopisemskega študija. Bival je dalje časa pri menihih na antijohijskih višavah, da bi tam v luči krščanstva premotril filozofijo, kakor jo je tedaj predaval v Antijohiji Andragastij.

L. 381. je pričel svojo delavnost kot propovednik pri antijohijski stolnici (templum aureum), kjer je ostal 12 let. Proslulih je iz te dobe (l. 387) 21 govorov o sohah (*περι σολων*).

Proti svoji volji in le moralno prisiljen postane l. 397. na izrečno željo cesarja Arkadija in splošno zahtevo ljudstva Nektarijev naslednik na carigrajskem patriarškem prestolu. Toda s svojim reformatoričnim delovanjem med carigrajsko duhovščino, okoličanskimi škofi in zlasti še s svojim nastopom proti malo zglednemu življenju na bizantinskem dvoru, si je nakopal nespravljivo sovraštvo prizadetih. Doma v Antiohiji je izkusil pri svoji materi moč in požrtvovalnost plemenite žene, v Carigradu pa

nemilost nadute, ohole ženske. Cesarica Eudoksija mu namreč ni mogla odpustiti pikrih, a utemeljenih besed, ki je ž njimi podrezal v življenje na dvoru. Dvakrat je moral zato iti v pregnanstvo, drugič (l. 404.) v Kukuz v Mali Armeniji, »najpustejši kraj na vsej obljudeni zemlji«, kakor sam pripoveduje.

Ljudstvo in Rim (Inocencij I.) sta bila na strani Janezovi; papež je pretrgal celo za nekaj časa vsako zvezo z Bizancem. Še istega leta (404.) je umrla Eudoksija, a Janeza je čakalo novo mučeništvo. Da ne bi mogel več občevati s svojo cerkvijo, in da ne bi njegovi prijatelji iz Antijohije več zahajali k njemu, ga je dal cesar l. 407. prepeljati v Pityus na zahodni obali Črnega morja; a na poti v novo pregnanstvo je šestdesetletni starček 14. sept. 407.) izdihnil svojo dušo z besedomi: »Δόξα τῷ Θεῷ πάντων ἔνεκεν.« L. 438. je skušal cesar Teodozij II. popraviti, kar je zagrešila njegova mati Eudoksija, ter dal prepeljati kosti velikega cerkvenega mučenika v Carigrad (27. jan. 438.).

Podučno je življenje tega moža, svetnik sam pa zgled borilca za prostost Cerkve, zgled kremenitega značaja.

Občudovali so ga poganski potomci klasičnih Grkov, ki se jim je zdelo, da bi le on mogel obnoviti slavo stare, tedaj propadajoče grške kulture; z ljubeznijo in navdušenjem je zrlo vanj krščansko ljudstvo: ves vzhod je videl v njem »nedosežnega škofa, neustrašenega propovednika in velikega mučenika za krščanske ideale.«

Mi vsi smo se učili izza mladih let spoznavati vero Kristusovo, nudila se nam je prilika, prodreti globlje v lepi harmonični sestav resnic naše božje religije; smo si pa tudi v resnici pridobili globljega umevanja katolicizma? — Učili smo se klasikov, često prišli v dotiko pri svojih študijah z rimsko in grško kulturo; a koliko nas je, kibi jasno umeli obojno kulturo?

Sv. Zlatoust je proučil oboje in umel oboje: v klasicizmu oziroma pod njegovim vplivom je vzrastel, prisvojil si je popolno klasiško izobrazbo, a prodril je tudi v duha krščanstva. Libanij, eden izmed zadnjih zastopnikov zapadajočega helenizma, ga je naučil forme, Zlatoust je dal formam duha. Helenizem je izgubil ob svitu krščanstva svojo življenjsko moč, postal je prazen, forma brez jedra. Zlatoust je to uvidel in izkušal pridobitve klasične kulture postaviti v službo mladega krščanstva. Ni zavrgel poganskih klasikov. Kakor je pokazal sv. Bazilij v svojem govoru »πρὸς τοὺς νέους (de legendis libris gentilium), da naj študira učeča se mladina dela poganskih klasikov tako kot dela čebela, ki pobira iz cvetov le to, kar je dobrega in nji prikladnega, tako je tudi sprejel Zlatoust vse, kar je bilo v klasicizmu dobrega, združil ter pomladil z oživljajočim duhom krščanskim. Na ta način mu je tudi kot kršč. cerkv. učeniku kultura grškega naroda s svojo zgodovino in literaturo postala bogat studenec dokazov za resnico. »Ἀνάγνωθι, εἰ βούλῃ, καὶ τὰ παρ' ἡμῖν, καὶ τὰ ἕξωθεν . . . πάντοθεν εὐρίσκεις, εἰ βούλῃ, τὰ ὑποδείγματα.«

Tako je postal sv. Zlatoust — klasičen Grk po izobrazbi, kristjan po prepričanju in življenju — po svojem nauku cerkveni učenik; zunanja harmonija, ki jo še dandanes občudujemo na grških umotvorih, in finesa dikcije njegovih govorov pa mu je zaslužila najlepši pridevek »Zlatoustega«.

Študij del sv. Janeza Zlatoustega nam svedoči, na kaki stopinji dovršenosti je bila formalna stran klasicizma, ki bi pa izvečine izginil, da ga ni sv. Janez Zlatoust otel pozabljivosti s tem, da je klasično formo umetniško združil s krščanskim jedrom. Ta proces nam kaže Zlatoust kot mejnik med dvojno prosveto in kot vez, ki je pripomogla k spojitvi teh obeh prosvet in tako služila kontinuiteti svetovnega kulturnega razvoja. K umevanju tega procesa v svetovni zgodovini in kulturi bi bistveno pripomogel študij Zlatoustovih del, ki jih ni malo. Bo-li kmalu prišel čas, ko se bo uresničila trditev, prerokovanje filologa Naegela (*Bizantinische Zeitschrift*, 1904, pag. 72—113), da bodo filologi dela Zlatoustova prebirali z isto vnemo in zanimanjem, kakor nekdaž Libanij?

Praktično in teoretično je sv. Janez Zlatoust zastopal in izvajal v nasprotju z narodnostno prenapetostjo bizantinsko, ki je veliko pripomogla k razkolu, idejo solidarnosti vseh narodov. Ljubil je grški jezik, saj so vsa njegova dela pisana v najlepšem atiškem narečju, a nikdar ni hotel sprejeti za svojo devizo globoko vkoreninjenega grškega naziranja, da je tujec človek nižje vrste, celo *βάρβαρος*. Divjim Gotom sezida v metropoli grškega šovinizma, v Bizancu, semenišče za gotske menihe, dovoli jim gotsko bogoslužje, Azijcem v Fenicijo pošilja misijonarje, celo v pregnanstvu v divji kukuški pokrajini občuje z isto ljubeznivostjo z Goti kot s svojimi rojaki v Antiohiji ali svojimi somišljeniki v Bizancu.

Edinost vesoljne Cerkve je po njegovem nauku postulat njenega katolištva. Bizanc je zrl v Rimu tekmeča, Krizostom je videl v Rimu izvor edinosti, v osebi rimskega škofa naslednika Petrovega, ki mu je Gospod izročil vesoljno oblast.

Studilo se mu je uprav bizantinsko klečeplastvo dvornih teologov in dvoru v vseh rečeh udanih škofov; zgražal se je nad vplivom, ki sta si ga prisvajala cesar in celo cesarica v strogo cerkvenih zadevah; upiral se je tem pojavom, ki so odprli na široko vrata oni usodni, sramotni sužnosti, ki ji je zapašla grška in vsa vzhodna cerkev. Ni se zastonj bojeval Zlatoust za cerkveno svobodo, ki jo ščiti le edinost z Rimom; zato je večkrat pri svetem bogoslužju molil: *ὅπερ ἐδοξαμεν τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ ἐκκλησιῶν καὶ τῇ τῶν πάντων ἐνωσεως ὁμολογοῦμεν*.

Za te ideje se navdušuje katoliški svet ob 1500letnici Zlatoustovi. Pred svetom vstaja duh Zlatoustega, enega največjih cerkvenih učnikov, ki mu mora tudi svetna znanost priznati odlično mesto med največjimi duhovi v zgodovini človeštva. Posebnega pomena je Zlatoust zlasti za Slovane, zakaj duh, ki je prešinal sv. brata Cirila in Metodija, je bil duh Zlatoustov.* In kako milo se glase njegove krasne homilije v blagozvenem staroslovenskem jeziku!

Zlatoustove govore so ohranili staroslovenski prevodi, mnogo celotnih, ki jih pogrešamo v izvirniku. Da bi pač zopet zavladale tudi ideje in duh Zlatoustov pri Slovanih, ki so nekdanje ljubeznosti sprejeli njegovo besedo!

Vzhod in zapad je občudoval Zlatoustova dela in njegovo zgovornost, duha njegovega je ohranila le katoliška cerkev. Vzhodna cerkev in ž njeno naši ločeni bratje so slavili njegovo 1500letnico (n. pr. v Peterburgu 12. in 13. nov. 1907 in v Belgradu 13. nov. i. l.); ali so pa tudi prodrli v mišljenje in ideje Zlatoustove? Da bi se i to zgodilo! Zakaj v isti meri, kakor bo zavladal v razkolni cerkvi duh Zlatoustov, v isti meri se bo ta cerkev oprostila okov cezaropapizma; iskala bo rajši zavetja pod tiaro kot pod turbanom. V istem trenutku bo jela ginevati okorelost v ločeni vsužnjeni cerkvi; pod blagodejnim vplivom edinosti s Petrovim prestolom — se bo odprla milijonom naših bratov Slovanov pot do prave krščanske kulture. Te želje nam budi navdušeno slavlje.

O pomenu grškega pouka na srednjih šolah.

Spisal J. Osana. — (Po predavanjih univ. prof. dr. v. Armina).

Dne 4. decembra 1907 je predaval bivši profesor kemije na lipski univerzi Ostwald o srednješolski reformi. Zanimivo je to predavanje zlasti radi tega, ker je govoril o srednji šoli strokovnjak v naravoslovni vedi, ki zavzema dandanes gotovo eno najodličnejših stališč v znanosti. Ker je govoril iz srca večini navzočih, smemo smatrati to predavanje kot nazarovanje gotove struje glede srednješolske reforme, struje, ki jo tvorijo pred vsem zastopniki naravoslovne vede.

V svojem predavanju se je Ostwald jako ostro izrazil o »filologični gimnaziji«. Spominja da se z veseljem na leta, ki jih je preživel v ljudski šoli, toda »das graue Elend war das Leben in der Mittelschule«. Na tri načine je prišel do izpoznanja, da je srednja šola v sedanjih oblikah nemogoča.

Prvič je biologično in psihografično preiskaval velike (!) učenjake, v kolikor so se pečali z matematiko in naravoslovjem (!!). Kot primere je tu navedel Robert Mayerja, Liebiga in Helmholtza, ki se baje nikdar niso mogli sprijazniti z latinščino in grščino. Iz tega enostranskega naziranja pa sklepa: »Die Mittelschule ist eine Anstalt, wo geniale Begabungen vernichtet werden, und nur die, die sich in der Mittelschule durch die sogenannte harmonische und abgeschlossene Bildung nicht abhobeln lassen, werden wahrhaft tüchtige Menschen. Der gute Schüler aber geht in der Regel zum grössten Staunen seines Lehrers zugrunde.«

Opozoriti moramo, da srednja šola nima in ne more imeti namena harmonične, celotne izobrazbe. Izobrazba je pač živ organizem, ki potrebuje vedno nove hrane; ako je ne dobi, mora zamreti. Zato pa izobrazba ni nikaka dragocenost, ki bi jo mogli pokazati svojim prijateljem in se pobahati ž njo. Kdor se ne izobraža celo svoje življenje, tega ne moremo imenovati izobraženca v pravem pomenu besede. Naloga srednje šole je, dovajati doraščajoče mlade ljudi, da se uče misliti. Kajti na tej podlagi se more človek šele izobraževati: konec srednje šole je začetek življenske! Na to podlago pa sme reflektirati vsakdo, ne samo veliki matematiki in naravoslovci, kakor meni prof. Ostwald.

Drugič je proučil »problem svetovnih jezikov«. Prišel je do zaključka, da jeziki nimajo ne samo nobene pozitivne, ampak naravnost negativno izobraževalno vednost. »Das logische Denken kann man durch Sprachen nicht erlernen Das Sprachenlernen auf der Schule soll auf eine rein technische Gewinnung der Fertigkeit im Lesen und Verstehen eingeschränkt werden.« — Zato z bogom ti, primerjalno jezikoslovje; kaj je tebe treba bilo? Z bogom ti, lepi materni jezik; saj te ni treba natančneje poznati kot pastirji in cestni fijkarji. Z bogom logika, saj ne potrebuješ zlasti v našem modernem času nobenih jasnih definicij več; čemu sploh uporabljaš jezik? Kaj je treba zgodovinskih raziskavanj? In koliko je vendar pridobila ravno ta stroka po temeljitejšem raziskavanju starih indskih jezikov!

Tretjič: »Da anderseits alles, was die Menschheit an exakter Logik erarbeitet hat, in den Naturwissenschaften lebendig verkörpert ist, haben diese die Grundlage des Mittelschulunterrichtes zu bilden. Daneben geht das Studium der Geschichte, deren kultureller Inhalt sich unmittelbar an die Naturwissenschaften anschliesst.«

To so nazoni moža-učenjaka, a nikakoršnega pedagoga, kar tudi od njega nikakor ne moremo zahtevati. Naravoslovna veda in tehnika sta očevidno napredovali tekom 19. stoletja, kakor malokatera druga stroka. Zdi se dandanašnji svet kakor velikanska tovarna, kjer je človek le igrača nasproti ogromnim strojem, ki ropotajo in drdrajo ter opravljajo najtežja dela. Železnice, avtomobili, parni in električni stroji so takorekoč preobrazili zemeljsko površje: človek si je usužnjil naravne sile!

S tem v neposredni zvezi stoji razvoj narodnega gospodarstva. Pred vsem je stopila v ospredje konkurenca in boj za blagostanje in moč. To ni samo boj med prebivalci ene države, tu tekmujejo države in narodi med seboj. Vsaka si hoče zagotoviti svoj prostorček pri družinskem ognjišču človeštva. To pa najlažje doseže ona, ki zna najboljše izrabiti naravne sile z matematiko in tehniko.

Kaj čuda torej, da je ta boj posegel na polje duha in da izkuša reformirati tudi šolo. Nihče ne bo tajil, da je pouk v teh strokah kar največje važnosti. Tega so se prvobojevniki realk, naravoslovja in tehniki tudi v svesti. —

Ali vsak napredek ima tudi svojo senčno stran, da namreč preveč slepi svojega zastopnika. Slišali smo profesorja Ostwalda; podobno govore tudi tehniki in drugi možje realne vede, ki gledajo na gimnazije približno tako, kot Golijat na Davida, češ, da vzgaja gimnazija za svet nerabne idealiste, ki žive samo v zgornjih sferah. Le njihova veda mora biti edino zveličalna, ker dela človeka sposobnega za življenje in njega boj, da si more ustanoviti udobno eksistenco.

Če nam torej nudijo te stroke toliko koristi, potem jih je treba tudi v šoli primerno gojiti in v to svrho odstraniti ves nepotrební pouk, če je tudi sam na sebi lep in dober, pa ne stoji v neposredni zvezi z bojem za obstanek.

Da je to pretirano, enostransko stališče, o tem mi ni treba mnogo razpravljati. Dux atque imperator vitae mortalium animus est. pravi Salust. Ne smemo pozabiti, da je človeški duh vodilna moč življenja in najplemenitejši del človekov. Ubij duha in človek je pri vsej materijelni blaginji najnesrečnejše bitje! Ako postane torej človek človek šele po svojem duševnem življenju, tedaj pa ne more postati to s a m o po matematiki in naravoslovju. Čeprav je naše trdno prepričanje, da je naravoslovna izobrazba neobhodno potrebna, smemo vendar istotako smelo trditi, da spada k popolni človeški izobrazbi tudi navajanje duha, da si more ustvariti pravo sodbo o človeškem dejanju in nehanju, skratka, temeljita d u š e v n a izobrazba.

Kaj pomaga človeku, ako v svet pridobi, na svoji duši pa škodo trpi! Materijelno blagostanje nikakor ni še doseganje uresničenja najvišje praktične dobrine, to ni še popolno udejstvovanje najplemenitejšega v človeku. To pa je, po čemur stremlji naš duh. Sredstvo k namenu nikakor še ni namen! Narod, ki se je povzpел do višje stopinje materijelne blaginje, ni še vsled tega na višji stopinji plemenitosti in moralnega napredka!

Da pride torej človek do prave izobrazbe, morata naravoslovna in duševna izobrazba delati složno druga z drugo.

Temu se jih slednjič tudi ne bo veliko protivilo. Ali s tem pa še ni nikakor rečeno, bodo dejali, da bi morali imeti ravno klasični jeziki glavno vlogo pri duševni izobrazbi. To niti potrebno ni; kajti tudi tukaj imamo moderne predmete na razpolago. Moderna zgodovina, germanistika, slavistika, romanska filologija so pred vsem stroke, pri katerih se povdarja tesna zveza s sedanjo kulturo. Ta ozka zveza s sedanjostjo, je edina točka, ki so v njej zastopniki realne vede in moderne filologije edini, edini tudi v toliko, da zahtevajo, naj se odpravi grščina iz srednjih šol. Kajti one kulturne elemente, tako pravijo, ki jih ima stara doba, jih ima brezdvomno tudi sedanja. Čemu bi jih iskali tako daleč? V vseh drugih zahtevah so si nasprotni, ker bi vsak svoji stroki prisodil levji delež in za proste grške ure bi nastal med zastopniki modernih podoben boj, kot med zvermi v zverinjaku za kos mesa.

(Dalje prih.)

„Slovanska misel in šola.“

Spisal France Fr. S.

Pozornosti vredno je, kar je prinesel v tem oziru krakovski »Swiat slowiański« v svoji februarški številki 1908. Poljski profesor Jan Magiera je napisal v brnskem listu »Moravská Orlice« članek z naslovom »Slovanska misel in šola.«

Nasveti prof. Magiere so sledeči:

»Slovanski slavisti naj se pogovore, kaj je v njihovih literaturah vredno, da se prestavi na druge slovanske jezike. Prestave teh del naj bi si nabavile šolske knjižnice, da bi jih učenci jemali za privatno čtivo. Na ti podlagi naj se ustanove krožki za samoizobrazbo učencev. Tudi domače naloge bi se lahko ozirale na taka dela.

»Pri učenju materinščine ima profesor dosti prilike opozoriti na podobne izraze v drugih slovanskih jezikih. Tako bi učenci po primerjajočem načinu kmalu lahko spoznali glavne zakone drugih slovanskih jezikov. Več časa seveda bi bilo treba za nove abecede in nove glasove. Vendar pa bi zato zadostovale dve do štiri ure, ki se jih lahko pridobi v prvih dneh po praznikih ali pa v zadnjih urah v tečaju. V zvezi z domačim slovstvom bo učitelj imel priliko seznaniti učence v splošnosti tudi s slovstvi drugih slovanskih narodov.

»Zemljepisca nič ne ovira, da bi ne smel izpregovoriti o slovanskih zemljah malo več, kakor o Pirenejih ali celo Avstraliji.

»Naravoslovec bo imel dosti prilike in časa, da bo natančneje razložil učencem, kje in kake zaklade krije v sebi sosednji slovanski kraj.

»Zgodovinar pa bo pri domači in občji zgodovini lahko natančnejše in obširnejše razložil razmere, podobnosti in razlike med slovanskimi narodi.

»Tako se bo to, kar je danes individualna last, razširilo na stotine in tisoče oseb, kar je danes časovno, navezano na eno osebo, bo postalo stalno v narodu, postalo bo cilj, dokler se ne spoznamo tako, da se nam ne bo nič na sosedu zdelo skrivnostno in nerazumljivo.

»V treh oddelkih pa bo to mogoče:

1. spoznajo naj se med seboj Jugoslovani in Severoslovani zase;
2. ko se to doseže, se začne delati za spoznavanje teh dveh skupin med seboj;
3. in ko se uredi poljsko-rusko razmerje odgovarjajoč pravu in pravičnosti, nastopi kot zadnje — končno uresničenje slovanske ideje.

»Swiat slowiański« pristavlja, da je to pač ideal, a že oklep avstrijske države privaja do tega, da Čeh bolje pozna Slovence kot Ruse in isto tako bo imel Hrvat preje opraviti s Poljaki in Čehi kakor z Bolgari. Razmerje rusko-poljsko pa je tako, da se bo prej zbral ves slovanski svet razven Rusov, kakor pa skupina Čehi-Poljaki-Rusi, ki se je profesor Magiera oziral v prvi vrsti na njo. Radi tega bo najboljše, da se oziramo enako na vse bratske narode in po istem načrtu.

Ideja je lepa in gotovo izrečena po mislih in srcih mnogih, dijakov in profesorjev. Ali je pa tudi izvedljiva? Ker ni vse izpeljivo, kar se na papirju lepo bere. Dà, vsekakor je izpeljiva ta misel. Samo učitelji morajo še prej priti do prepričanja, da je to potrebno. Dokler pa ne pridemo do tega, se bo še vedno godilo, da bo slovenski učenec poznal vse podrobnosti nemškega narodnega slovstva, o srbskih narodnih pesmih pa in njihovih junakih ne bode vedel nič, in ukrajinska narodna pesem, ki se srce topi ob nji, mu bo čisto tuja. Pa ne le narodna pesem, ampak tudi umetna pesem nam je neznana, dočim bi se vendar stari Homer ne mogel sramovati, če bi se poleg njega navajal tudi slovanski Homer Adam Mickiewicz s svojim »Gospodom Tadejem«. Saj sami ne vémo, kako smo bogati, zato pa cenimo vedno nad mero vse, kar je tuje. Če nas tujci ne poznajo, je to njihova reč, če se pa sami ne poznamo, je to sramota za nas. Cenimo se med seboj, potem nas bodo cenili tudi drugi. Res je, da je danes še težko, ker nimamo prestav in jih Slovenci tudi še ne moremo kmalu upati v zadostnem številu. Vendar, kjer ni slovenskih, so nam nemške in hrvaške na razpolago. Učitelj naj bi skrbel, da navaja učence k čitanju glavnih del, s tem da jim podá pregled slovanskih literatur in zgodovinsko ozadje dotičnih del, v kolikor je potrebno, da jih bodo mogli učenci razumeti. Da zbudi zanimanje za to in ono, naj bi sam povedal ob kratkem vsebino kakega velikega dela. Pod učiteljevim nadzorstvom naj bi čitali učenci tudi v izvirniku nekatera važna mesta. Neobhodno pa bi bilo, da bi se domače naloge tikale snovi čtiva, ker tako bi se učence prisililo, da se bolj poglobi v ta dela in dobé več zanimanja. Ako bi si bili istotako v svesti svoje slovanske dolžnosti tudi drugi profesorji, — stalo bi jih to pač malo truda v primeri s koristjo, ki bi jo imeli učenci, — potem bi ne bilo toliko skrivnosti med nami, da se imamo drug drugega za barbara, ampak zjasnilo bi se in kar je nerazumljivo danes, bi postalo umljivo in samoobsebi umevno.

Ozirati bi se morali enakomerno na vse slovanske narode — skľadamo se v tem s »Slovanskim Svetom« — ali začeti bi morali pri svojih najbližjih sosedih, Hrvatih in Srbih. Potem pa enega greha, ki nam je menda prirojen, bi se morali posebno varovati, namreč, da bi se pri svojem razvoju ne izognili Poljakom. Koliko jih je že od nas romalo v širno Rusijo čez Krakov in Lvov in Varšavo, a skoro vsi so pozabili v svojih potopisih, da tod prebiva najinteligentnejši slovanski narod, če je tudi danes v prah teptan. Poljska zgodovina in literatura, ki je mej prvimi svetovnimi, bi nam ne škodili nič, pač bi nas pa poblašili. In še en narod je, ki se mu od naše strani v tem oziru godi krivica, to so Rusini. O njih še manj vemo, kot o Poljaki, in kar malo čudno se je zadnjič zdelo človeku, če je opazoval, kako je slovenstvo sprejelo prestavo »Kobzarja«. Mnogi niso vedeli, ali naj hvalijo ali grajajo. Ritem je našemu jeziku tuj. In skoro, da smo vprašali, kdo je tu kriv, ali prestavljavec ali pesnik. Ker se je bilo pač težko odločiti, se je formulirala vsestranska sodba v

tem smislu, »da je prevod še skoro prenatančen«. Prevajavcu na čast hodi rečeno, da je z vsemi močmi izkušal obdržati pravi izvirnikov ritem.

Posebno na ti dve narodnosti nam bo še treba obrniti pozornost poleg drugih. Potem bomo v pravem tiru proti onemu idealu, ki ga je postavil profesor Magiera. Spoznavajmo se, da se bomo prav cenili mej seboj, ker je to prvi pogoj našega zbližanja in skupnega dela.

Legenda o slepcu.

Spisal Ivo Česnik.

Ob robu gozda je stal. Velik in prostran je bil gozd, ves preprežen s srobotom in orjaški stoletni hrasti so rastle v njem. Temen je bil, tako temen, da je le tuintam zabliščala nad šumečimi vrhovi jasna proga nebeškega oboka.

Zazvonilo je tedaj na poljani Zdravo Marijo. Lep in prijeten je bil glas in je donel tje do gozda. Čul ga je tudi slepec.

Prišel mu je spomin iz preteklosti — in se je odkril. Ali moliti ni mogel. Prežalostna je bila duša, gozd je zašumel tisti hip. Veje so se zganile, v vrhovih je završalo. Vabljiiva pesem se je začula. Vile so plesale ob potoku in nagajivi satiri so kukali izmed vej. Ptičji kori so zbirali zadnje popevke, ki človeka zazibljejo v sladko spanje. Njegove misli so bile težke, glava sklonjena, oči, pokrite z belo kožico, zastrite s trepalnicami. Ni se mogel povzdigniti k Stvarniku.

In na poljani je še vedno zvonilo. Na zemljo je padal mrak.

»Vas je na poljani in kraj nje hiša, v njej živi starka in čaka name. Joka in čaka, ker sem oslepel in se nisem vrnil.«

Sedel je na mehko travo in se razjokal kot dete. Dolgo je ihtel. Cvetje in zelenje je dehtelo naokrog. Na nebu se je prikazala večernica, po dolini je šumela reka.

»Slep in brez doma. Šel sem, izgubil mater in dom, vse sem izgubil. Ostalo pa je neodoljivo hrepenenje po materi in domu, — po sreči. Pa ne morem do matere, ker sem slep in ne vidim pota. A vem, da je dom tam na poljani, od koder vabi zvon.«

Slepec je mislil in nebo se je odprlo. Krilatec Azrael je stopil v dolgi, beli halji na rob gozda in prijel slepca za roko.

»Pojdi z menoj, povedem te k materi.«

»Kdo pa si?«

»Ne vprašaj! Zvon je zavabil, slišal si ga, hodi!«

In je vstal in šel. Počasi je stopal, ker je bil utrujen od poti, skozi gozd. Padel je, ko se je noga zadela ob štor, in opraskal se je med robidjem.

Tako je bilo v gozdu, kjer je hodil sam in so ga vile vabile k sebi. A zdaj ga je vodil Azrael in je hodil varno. Na sredi pota je legel v travc in zaspal. Azrael je sedel zraven njega. Luna je priplavalala na nebo in prišle so sanje.

Čez poljano je vel veter, po dolini je šumela reka, njemu se je sanjalo o preteklosti. Zadonela je pesem iz tujine in jo je čul. Navezal je culo in vzel slovo od matere. Rotila ga je, naj ne gre, a glas in klic je bil premogočen. Šel je, živel, gledal lepoto, pel in vriskal, jedel, pil in užival.

»Svoj gospod sem in svoboda je tako lepa, ta zlata svoboda!«

Pozabil je na mater in na vas in cerkev na poljani.

Zgodilo se je pa, da je oslepel. Njegovo oko ni videlo solnca in milijonov zvezd in božje narave.

Razžalostil se je in je blodil po gozdu in iskal doma. In ko je dospel na rob, je bil večer in se oglasil zvon na poljani. Čul je njegov klic in zahrepenela je duša z vso močjo po sreči, po domu in materi.

Azrael ga je prebudil zgodaj. Stopala sta na poljano po rosni travi. Iz doline se je dvigala megla.

Ko je zazvonilo sveto jutro, sta bila pred hišo, v kateri je živela slepčeva mati.

»Doma si. Mati vstaja, potrkaj na vrata! Z Bogom! Srečen boš zdaj, ker najdeš dom in mater in tvoje oči se odpro.«

Izginil je angelj Azrael. Slepce je potrkal na vrata, mati je odprla.

Razveselila se je sina in ga vedla v izbo.

»In vendar si se vrnil, sin. Jokala sem in molila, pa vse zastoni. Prečula sem noči. Vse je pozabljeno, da si le spet doma, da te le imam. A oslepel si, sin moj! Bog se te usmili!«

Razjokala se je starka in je vzela sina v naročje kot dete in ga božala in poljubovala.

»Mati, truden sem in izsesana je moja moč. Ovenela so mi lica, omahnile roke in duša mi je tako razdrapana. Nič ni v nji, izčrpana je. Šel sem in vas pustil in vi ste jokali in se trudili sami.«

Razjokal se je tudi on. Mati in sin sta ihtela.

Pred hišo je šumela lipa in na vzhodu se je prikazovala zora. Zbudila se je narava in ptiči so peli po drevju.

»Ti ubogi revež! Tako te je zdelala tujina, da si postal kost in koža. A bo boljše, mora biti boljše, saj si doma in pri materi.«

Zasijalo je tedaj solnce, solčni žarek se je prikradel v sobo in padel na slepčev obraz. In zgodilo se je, da so se mu odprle oči in je videl.

„Radikalizem.“

Dasi že objavljena tvarina omogoča pravo sodbo o »radikalnih« idejah, se nam zdi vendar potrebno, da dodamo kot nameček in v izpolnitev še nekaj jako značilnih izjav radikalnih teoretikov. To pa storimo radi gotovih izvajanj, ki nam prej ali slej služijo pri oceni radikalne teorije. Sicer pa je nujno, da ima vsak somišljenik vedno pri rokah značilne programatične izjave najuglednejših radikalnih voditeljev vsaj radi obrambe in — ofenzive. Le če poznamo svoje nasprotnike do dobra že danes, nam bo zelo olajšan boj v dobi dela v javnem življenju. Saj menda se ne bodo »radikalci« prilagodili življenjskim razmeram« in uvaževali »trezno politiko« — oportunitete in zatajenja svojih mladostnih »vzvišenih« principov? Napovedovala se je in se napoveduje »nova« inteligenca, čemu bi je ne ogledali od vseh strani, kako misli danes kot — »akademična mladina« s srednješolskim naraščanjem vred? Treba nam popolne slike njenega — svetovnega naziranja!

Postanek materije.

»Sicer pa je vprašanje o postanku materije samo ob sebi odveč. Po postanku kake stvari se povprašujemo le tedaj, ako uvidimo, da ta stvar sploh nastaja, nastajanja materije pa ni dognal še nihče, zato je vprašanje po postanku snovi neprimerno.« (»Oml.« 1904/5, 179; Pavel Grošelj.)

Vprašanje o značaju in vrednosti logičnih zakonov: relativnost: skepsa.

»Logika, etika in estetika so si v gotovem oziru sestre, in sicer ne samo v toliko, da se visoko razvite in jasno izražene osredočujejo in omejujejo le na človeka — nižje pojave estetike in morda celo etike ter logike nahajamo sicer tudi pri višje razvitih živalih, jasno izraženi pa se nam odkrivajo samo iz človeka — ampak tudi v tem, da njih zakoni niso absolutno veljavni, temveč imajo samo relativno vrednost.« (Iz n. z. n., str. 35; Pavelj Grošelj.)

»Zakoni logike temelje v človeškem organizmu: iz načina, kako spoznava naš razum zunanji svet v času in tridimenzionalnem prostoru, kako spaja prirodne pojave s pomočjo kavzalnih vezi, so se z absolutno nujnostjo porodili logiški zakoni: za človeka so torej absolutno obvezni, relativni pa so v toliko, ker so navezani in omejeni na organizem zoološke vrste homo sapiens, na način, kako ravno ta organizem vsprejema in spaja pojave zunanjega sveta.« (Istotam isti 35 in 36.)

Zakoni logike torej niso za vse vesoljstvo veljavni, prirodni, absolutni zakoni mišljenja, niti slučajen produkt družbe: ampak vsak posamezen človek obdarjen z zdravim organizmom, t. j. tudi z zdravim raz-

umom, mora priti sam do vedno istih logičkih zakonov. Za človeka naj-nim zakonom logike stoje nasproti zakoni estetike in etike, ki ne izhajajo z neobходимostjo v vedno isti obliki iz človeške narave, ampak se me-njavajo od kraja do kraja, od časa do časa.» (Istotam isti str. 36.)

»Prvi predpogoj hrepenenja in iskanja resnice je d v o m, ono ne-prijetno razpoloženje človeškega razuma, kedar si ta ne more odgovoriti na važna, pomembna vprašanja. Človek dvomi — in tedaj gre in si s pomočjo r a z u m a in č u t o v poišče poti iz svojih dvomov, poti do res-nice! Resnica je torej otrok dvoma, razuma in čutov. Kjer se jenja dvom in kritika in se pričenja d o g m a, tam izgine polje resnice, in če ondi kljub temu srečaš njeno ime, tedaj je ona nehala biti vzvišena boginja in postala reklamna fraza.« (»Oml.« 1905, str. 177, 178: isti.)

»Saj je čisto verjetno in celo prav, da se ob začetku kakega dela vedno najde skepsa. A k a k o se pojavi, to je važno. Delu prijazni, če tudi ostri kritiki ne more nihče odreči, da ni za čiščenje zelo potrebna. Ob-sojati pa je, če se pojavi kot negativno delo, ki hoče spodrežati življenje novemu podjetju, še bolj pa, kedar se skepsa ne zadovolji s posamez-nimi pojavi in produkti narodnega dela, ampak se loti p r e d p o g o j e v dela, namreč možnosti kakega uspeha pri delu sploh. Na ta način se opra-vičuje tudi pri nas b r e z d e l j e. Najdemo ga na Slovenskem dovolj, včasih v pisanih barvah frazeologije, včasih v blaziranosti, večinoma v lenobi. Skepsa o možnosti kakega narodovega dela, ki jo vsak dan čuješ lahko v besedah: »Še dvajset, trideset do sto let, pa zagrne Slovenstvo tuji val«, je tudi ena krivda, pod katero se skrivajo lenuhi. Primerjati jih je le z mističnimi orijentalскими kvietisti ali klosterskimi kristjani, ki v brezdelju čakajo odrešenja. Še k sreči se vozi pod kvietizmom lenoba. Če pa bi iz dvomov v resnici sledilo brezdelje, bi bil to žalostni znak zlomljene volje, p o m a n j k u j o č e m o r a l n e energije. Dvomov o bodočnosti se nihče obraniti ne more, ravno ta negotovost napravlja našo lastno srečo odvisno od našega dela, torej celo kliče k delu. Celo človek, ki si je vendar gotov smrti, dela, da postane močnejši, pa bi narod o sebi in mi o njem obupavali in se utopili v brez-delje, ko narodi niti niso podvrženi človeškim zakonom smrtnosti. Re-šite v j e v delu, i n s i c e r v p o z i t i v n e m delu. (»Oml.« 1904, 34: Gr. Žerjav.)

Nacijalizem: klerikalizem.

»Značilno za negotovost in razoranost etičnih naziranj je, kako se zagovarjajo takozvana »obrambna« društva. Nemec in Italijan prisegata, da sta le v defenzivi. V resnici ni možno objektivno opredeliti, kje se začne ofenziva in neha obramba. Najidealnejša avtonomija ne bo odpra-vila, da ne bi posegel narod v interesno sfero drugemu narodu. Kar je jednemu narodu le v neobходимi pogoj za zdrav napredek, smatra drugi narod za napad. Srečen narod, ki more biti e k s p a n z i v e n.

Da smo Slovenci dejanski večinoma v defenzivi, je znak prežalosnega našega stanja. A ne odpovejmo se ofenzivi, z udarcem se brani i m o.« (»Oml.« 1905, 108: Gr. Žerjav.)

»Naše moči so napete za obrambo narodnosti, zato pa je čuden in nezdrav pojav, da najde narodnemu boju tuja struja — klerikalizem pri nas toliko tal.« (»Oml.« 1904, 52: isti.)

»Narodna ideja pa stremljenje klerikalizma se pri nas tako mešajo in prepletajo, da ni nenavadno, če slišimo, da je v klerikalizmu — pri nas ga, da zanesejo drugo nejasnost, radi imenujejo katolicizem — rešitev naroda, da je klerikalizem prvi cilj, da povzdigne Slovenstvo. Take gorostasne trditve, katerim dober del Slovencev verjame, so posledice klerikalne politike, ki trosi nejasnost, ker ve, da klerikalizem s svojimi, narodnim idealom tujimi smotri, ne bo mogel prospevati v narodu, ko le-ta uvidi, da nima klerikalizem za narodno eksistenčno borbo v bistvu nič opraviti. V pričujočem članku (»Naroden ali klerikalen«) se omejimo jedino na to, da konstatujemo popolno raznarodnost klerikalizma in nacionalizma, da sta si tujca po izviru in cilju in da sta pri tej raznobitnosti, če se srečata, nezdružljiva.« (Istotam isti.)

»Narod in katoliška cerkev imata svojo politiško individualnost, t. j. imata svojo politiko. B i s t v o p o l i t i k e — stremljenje po moči — je v sebičnosti, in sicer ko išče posameznik v korist svoje skupine korist zase.« (Isti istotam.)

»Narodna politika hoče povzdigniti moč naroda, njegovo kulturno in gospodarsko silo. V roki naroda hoče združiti vso politiško moč. Vsestranska neodvisnost naroda ji je ideal. Usoda vsake izven naroda stoječe politične osebe mu je relevantna le z njegovega egoističnega stališča: tako tudi usoda države, ki ji pripada, in usoda cerkve. (Istotam str. 53: isti.)

»Dalo pa bi se misliti, da se dve čisto raznarodni ideji dasta vsaj združiti v kak kompromis, tembolj ker je narodni politiki mnogo na povzdigi narodnosti, ki ima zvezo z religijo, ta pa s cerkvijo. Mimogrede pa lahko rečemo, da ni religija dobro spravljena v politikujoči cerkvi: Z materialnimi sredstvi se religija ne da ubijati in vzgajati. Nekdaj namen cerkvi, je danes religija čisto evidentno sredstvo klerikalne politike. Med narodnimi in klerikalnimi cilji pa ni možen kompromis: 1. klerikalizem je kosmopolitična struja, torej ravno nasprotna narodu; 2. narod ne sme deliti svoje moči s faktorji, ki stoje izven njega. Že vsake možnosti vplivanja od zunaj se brani.« (Istotam isti.)

»Organizacija cerkve, kjer so pod istim glavarjem razne narodnosti, sploh narodna biti ne more, ž njo tudi ne klerikalizem. Kakor sploh politične struje, tako se veže z onim, ki mu more več koristiti. (Istotam str. 54: isti.)

»Dokler se klerikalizem z narodom bori za politično moč, je njegov notranji nasprotnik. Če je narod zmagal, je zanj klerikalizem kakor vnanja velemoč. Naš narod si noče deliti moči z vnanjimi silami. Sam hoče določati, kakšno kulturo si vzame, svojo gospodarsko silo pa deli le s svojimi deli, z razredi.« (Istotam isti.)

»Trdimo samo in tega nihče, ki le malo pogleda v svetovno in cerkveno zgodovino in premotri katoliško cerkev po celem svetu, danes tajil ne bo: da ima katoliška cerkev svojo politiko. Dobiti hoče v svojo roko politično moč. Katoliški cerkvi bistvena je ločitev v hierarhijo in lajike. Hierarhija je reprezentant cerkve. Njena moč je identična z močjo cerkve. Moč hierarhije povzdigniti je cilj klerikalizma. V roke hierarhije združiti vse sile, — in naj si so še tako materijelne, — ki delujejo v življenju družbe, za tem stremlje klerikalizem. Ker pa za istim ciljem stremlje država, oziroma če ni nacijska, vsak narod, mora priti s klerikalizmom v konflikt. Klerikalizem in nacijskizem sta si po izviru, torej tudi po smotru različna: nacijskizem hoče, da ostane vsa moč v rokah naroda samega, klerikalizem pa jo hoče prodati nositelju cerkve, enemu stanu v družbi, ki pa je po svoji organizaciji potegnjjen iz naroda. Že to je sedaj alternativa: naroden ali klerikal?« (Istotam 53: isti.)

»Klerikalizem pa ni naš nasprotnik le s stališča, na katero smo se danes omejili, nasprotnik nam je s stališča kulture in religije, ki jo je degradiral med sredstva nasprotnik tudi s stališča naše slovanske ideje, ki edina omejuje naš nacijskizem.« (Istotam 54: isti.)

Konfesionalna šola ali ne?

»Slovenski Narod« je dal inicijativo ustanovitvi take »Družbe« (Sv. Cirila in Metoda), Tavčar in Hribar sta podpisovala pozive v katerih, se je zahtevalo konfesionalno šolo! Iz za ustanovitve je narod napredoval in čisto drugo je danes stališče napram vprašanju takozvane verske šole, t. j. šole, v kateri preveva pouk v vseh predmetih »katoliški« duh, tedaj sistem, ki hoče spraviti šolo, ves pouk v njej in učiteljstvo pod vpliv in nadzorstvo cerkvenih oblastnih, šola, v kateri je mladina izročena klerikalizmu. — Danes inteligenca, in to posebno mlajša inteligenca, ki nasprotuje lib. stranki, v tem pogledu ne pozna nobenih kompromisov, ampak odklanja versko šolo, ki je sedaj le še politična zahteva ene stranke na Slovenskem, klerikalizma, ki bi rad zavzel šolo in z njo mladino.« — — — »Vseslovensko stališče je danes šola svobodna cerkvenega vpliva!« — »Družbe sv. Cirila in Metoda razvoj gre torej, če ostanejo njeni voditelji dosledni Vseslovenci, v smeri, ki ni prijazna instituciji samostanov in šolskih sester.« (»Omladina«, 1905, 123: isti.)

Glasnik.

Slovenska dijaška zveza. Med božičnimi počitnicami je predaval dvakrat v Postojni t. Gorjanec, prvič o »starih Slovanih«, drugič o »socializmu«. Istotako je predaval v Št. Vidu nad Ljubljano t. Rupnik o »naselitvi in pokristjanjenju Slovencev«.

Vsi tovariši, ki prirede kako predavanje ali sodelujejo pri kaki veselici, naj to naznanijo t. tajniku, da ima v evidenci društveno delo. Njegov naslov o počitnicah je: Fr. Kovač, stud. iur., Ljubljana, Ravnikarjeve ulice 10.

»Slovenski dijaški zvezi« so darovali za knjižnice na Koroškem: Veleč. g. dekan dr. Kržišnik 23 K, gdč. Mohoričeva iz Ljutomera je nabrala 20 K, ljubljanski bogoslovci 12 K 50 vin., katoliško-narodni dijaki neke gimnazije 7 K 30 vinarjev. Iskrena hvala! Odbor.

Tovariši, nabirajte prispevke in knjige, vsak naj daruje kaj, agitirajte med znanzi in prijatelji! Uspehi ne izostanejo. Ponovno prosimo, da se naslavljajo pošiljlatve knjig direktno na: Merala Ferko, cand. iur., Ljubljana, Sv. Petra cesta 30, denarni prispevki pa na: Frana Logar, stud. iur., Gradec, univerza. Tovariš v Ljubljani ima s pošto sitnosti, če se naslavljajo pošiljlatve na društvo.

Ljubljanski bogoslovci so priredili 27. januarja t. l. akademijo v proslavo 1500letnice sv. Janeza Zlatoustu. — Pomen tega znamenitega moža je na kratko označen na drugem mestu; tu le par besed o akademiji sami. — Kakor je že »Slovenec« poročal, je akademija izborna izpadla. Kot prolog je deklamoval M. Dimnik majestetično latinsko himno »S. Chrysostomus — lux ex oriente«, ki v res klasičnih (37) distihih opeva življenje, delovanje in nekatere nauke svetega Zlatoustu; zložil jo je bogoslovec Fr. Omerza. Na sporedu sta bili dalje dve glasbeni točki: »Sen«, ki so ga proizvajali tamburaši, in Haydnov »menuetto iz simfonije D-dur št. 2«, ki sta ga igrala na klavirju in harmoniju A. Bukovič in Fr. Zabret. Dvoglasen zbor je pel ofertorij »Justus ut palmas«, enoglasen zbor, oziroma oktet pa »Cerkev Kristusovo«. Posebno pozornost in splošno občudovanje je zbudila iz večernic vzeta himna v čast sv. Janezu Zlatoustu: »*Τὸν Χρυσόχλατον σάλπιγγα*« in pa cerkvenoslovanski koral v čast M. B. in sv. J. Zlatoustu: »Veličaj duše moje«, ki ga je priredil nalašč za to slavnost semeniški podvodja veleč. g. Fr. Ferjančič. Glavno težišče prireditve so pa bili seveda govori, ki so jih predavatelji uprav mojstrsko dovršili. — Fr. Trdan je na kratko, a jasno naslikal pomen Zlatoustov v cerkveni in kulturni zgodovini! A. Snoj je orisal Zlatoustu kot eksegeta; T. Klinar je podal Zlatoustov nauk o evharistiji in A. Bukovič je s pesniško dikcijo proslavljal Zlatoustu kot govornika. — Vsa dela so plod temeljitega študija in pričajo o intenzivnem stremljenju za znanstveno izobrazbo.

Tudi dunajska »Chrysostomusakademie« dne 24. januarja t. l. v cerkvenozgodovinskem seminariju bogosl. fakultete je imela sličen program. Proizvajali so dve grški koralni skladbi (*Ἅγιος ὁ θεός* in *Χριστὸς ἀνέστη*) in eno cerkvenoslovansko: »Tilo Chrystovo prjmite«.

Literarno društvo »Slomšek« mariborskih bogoslovcev. Opetovano se nam je že očitalo, da izgubi vsak, ki vstopi v mariborsko bogoslovje, ves smisel za narodno delo; svarilo se je gg. abiturijente, naj ne stopajo v ta zavod. Na taka očitavanja odgovarjamo s kratkim poročilom o delovanju našega društva v zimskem tečaju leta 1907/08.

Vsako nedeljo popoldne se zbiramo v društveni sobi k predavanjem in razgovorom. Sledijo predavanja I. tečaja:

1. Razvoj društva »Slomšek.« (Tov. Erhartič).
2. Ali je katoliška znanost sleparstvo? (Tov. Škof.)
3. Preporod v Italiji. (Tov. Razbornik).

4. Židovstvo, tisk, krščanstvo. (Tov. Pavlič.)
5. Potreba prihoda Odrešenikovega. (Tov. Geratič.)
6. Organizacija kmetskega in rokodelskega stanu v srednjem veku. (Tovariš Božiček).
7. Razvojna teorija in Darwinizem. (Tov. Žagar).
8. Liberalizem. (Tov. Jurak).
9. Splošna navodila za društveno delovanje. (Prof. dr. Kovačič.)

Na obletnico Gregorčičeve smrti je društvo priredilo Gregorčičevo slavnost s slavnostnim govorom, petjem in deklamacijo. Obstajala sta nadalje dva krožka: stenografski in hrvatski. Poučevala sta tovariš Kuhar in tovariš Jurak (rodom Hrvat).

Vsak mesec izide društveno glasilo »Lipica«, katere letos pišemo 36. letnik. Društvena knjižica se je letos izdatno pomnožila. Vseh knjig je okoli 570 in sicer vseh slovanskih jezikov, največ slovenskih in hrvatskih.

Pri skromnih močeh, s katerimi razpolagamo, je društvo svojo nalogo za I. tečaj izvršilo ter storilo zopet korak naprej.

Slov. hrv. akademija sv. Karla baromejskega v Gorici. Iz poročila o delovanju lanskega leta je pomotoma izpadel govor V. Remca: »S. Gregorčič kot človek in pesnik«.

Delovanje v prvem semestru je bilo letos pridno in živahno. — Ker je kmalu po začetku iz odbora prostovoljno odstopil J. Draščič, je bil nanovo voljen podpredsednikom J. Cecinović.

V prvem semestru je bilo vsega skupaj devet rednih sestankov. Predavanja so bila sledeča: J. Kos: »Razlika med katoliško cerkvijo in modernim svetovnim naziranjem glede stanovitnosti katoliških načel in nestalnosti svetovnega naziranja«. — J. Lazič: »Vrste cerkvene glasbe«. — A. Zlobec: »O slabem berilu«. — E. Kajin: »Kako bi se materialna bijeda u Istri mogla podignuti ujedno s pučkom prosvjetom«. — A. Rustja: »Ozadje slike, koja nam predočuje prijateljsko zvezo kapitala z dolgom«. — D. Vlakanič: »Staroslovenski jezik kao liturgični jezik kod Hrvata«. — G. dr. J. Srebrnič: »O materijalistični razlagi zgodovine«. A. Janko: »O encikliki Pija X. »De modernismo!«. — Razen tega je razlagal A. Rustja na praktičen način s pomočjo formularjev uradovanje pri posojilnicah.

V proslavo obletnice smrti S. Gregorčiča je priredila akademija izredni sestanek 23. novembra, ki se je potem radi predavanja nadaljeval 30 novembra. — Zbor je zapel Gregorčičevo: »Soči«. — V. Remec je prečital štiri svoje pesmi, ki proslavljajo spomin pokojnega pesnika: »Ob Gregorčičevi smrti«. — »Na grobu«. — »Domovini«. — »Vizija«. — V. Belč je predaval: »Nekoliko luči v prvi zvezek Gregorčičevih poezij«.

Na predvečer brezmadežnega spočetja, 7. decembra, je bil izredni sestanek. Zbor je zapel dve pesmi; sledila je deklamacija; A. Janko je predaval: »Sveti Karlo Boromejski i sadašnja doba«. Ta veliki kardinal je namreč zaščitnik našega semenišča in naše akademije.

Pri zasedanjih niso bila samo predavanja važna, ampak tudi kritika, ki je bila navadno precej živahna in v katero so udje precej številno posegali, se tako vežbali v debati sebi in drugim na korist. — Veleč. g. dr. J. Srebrnič, konzulent, je bil pri vseh sestankih navzoč in je vselej zaključil kritiko in debato s potrebnimi navodili, opozarjal na dobre in slabe, oziroma pomanjkljive strani predavanja, se oziral na debato navzočih, pojasnil in izpopolnil obdelano nalogo po potrebi. Tako se je vršilo vse delovanje pod njegovim nadzorstvom in po njegovih nasvetih.

S tem je zaključeno prvo polletje.

Tč. tajnik.

Pismo srednješolcem.

II.

Zadnjič sem napisal nekaj splošnih pravil o pravem branju, danes stopiva korak naprej.

Knjigo vzameš v roko z radovednostjo in tiho željo, da bi našel v nji nekaj novega, kar bi zadovoljilo tvoje razpoloženje, žalost ali veselje tvojega srca ali pa željo po novih znanstvenih stvareh. Le pridno v roko leposlovno berilo, posebno dokler si še v nižji gimnaziji; srce naj ti oplemeniti knjiga pesnikova, da bo našla lepa misel, katero si boš zasnoval za bodočnost, dobro zôrano njivo, v kateri bo lahko uspevala in pognala pozneje zlato klasje. V višji gimnaziji in kasneje ne bo več toliko časa, pa tudi prav bi ne bilo, da bi prebiral samo leposlovne stvari. Treba bo prikloniti duha na kako znanstveno reč, kajti poezija in srce naj spremljata, razum in znanstvo pa vodita življenje.

Nismo zato rojeni in tudi ne učimo se zato, da bi samo megleno in površno govorili v kasnejšem življenju o raznih vprašanjih, kakor o verskem, narodnem, gospodarskem, socialnem itd., s katerimi bomo prišli vsak dan v živo dotiko. Bodočnost naša kakor narodova zahteva, da bomo na svojem mestu temeljito izobraženi možje. Zato moramo že v mladosti sezati po znanstvenih spisih, ki dajo več dela duhu in razumu, nego srcu in čuvstvu.

Kaj imenujemo znanstven spis? Knjigo, v kateri se razpravlja o kaki važni stvari iz zgodovine, apologetike, umetnosti, narodnega gospodarstva, naravoslovja ali kake sorodne znanosti, imenujemo **znanstveno knjigo**. Iz take knjige hočeš poizvedeti kaj novega, kar bi rad priložil k svojemu zakladu znanja.

V začetku ne začenjaj nikdar s spisom, ki preveč obširno in obširno obdeluje svojo stvarino. Zna se ti prigoditi, da zaideš v množico podatkov kakor v gozd, neprodiren na vse strani. Gledaš in premišljuješ sem in tja, kaj hoče knjiga povedati, pa končno ne moreš razbrati jedra. Prevelika obsežnost te bo časih oplašila, da boš zaprl knjigo

in popustil vse. Svetujem ti, da si preskrbiš krajši spis, ki naj ti v kratkih, a vendar zadostnih obrisih pokaže vsebino in jedro stvarine. Dober pregled o stvarini moraš imeti, potem se boš z lahkoto in veseljem zatopil v globokejše raziskovanje.

Začni pa tam brati, kjer je pisatelj začel pisati! V predgovoru ali uvodu pisatelj navadno razloži stališče, s katerega obdeluje svojo stvar, mnogokrat nam razloži tudi način ali metode, kako je sestavljal svoje delo. Uvažuj to in obrani se boš marsikatero nejasnosti in napačnega sklepanja. Pazi tudi na opombe, dodatke in popravke. Nato pa s pisateljem v njegovo delo.

Da boš prav razumel pisatelja, je največje važnosti, da si narediš celotno razvijanje misli v točnem izpisku ali ekscerptu. Izpisek mora obsegati samo jedro, t. j. ono, kar pisatelj pravzaprav pove. V nekaj vrsticah moraš zapisati, kar je pisatelj razvil in dokazal morda na dveh ali treh straneh. Tako izpisovanje je umetnost, kateri se je treba priučiti in sicer samo z vajo.

Reciva, da hočeš prebrati knjigo, ki je zate velike važnosti. Ne preostaja ti drugega, nego da slediš pisatelju stopinjo za stopinjo. Konec odstavka premisli, kaj je rekel in dokazal.

Tedaj, odstavek si premislil; v kratkem stavku izreci njegovo misel; prej ne začenjaj z drugim odstavkom. Prebrano še enkrat presodi, loči bistveno od nebistvenega in nepotrebnega in tako očiščen stavek zapiši. V eni vrstici ali dveh imaš vsebino odstavka, ki ima v knjigi desetkrat več vrst.

Tako korakaš od stavka do stavka, si zapisuješ to in ono in končno imaš na listu papirja vse glavne misli, njihov red in dokaze.

Jedro imaš sedaj; toda, spravi tiste odstavke še v lepo obliko in lep slog. Posamezne stavke boš premislil in jih zvezal v lepo zvezo in odvisnost. Glej, tako si sam napisal svojo razpravo, ker si sam vse premislil in lepo zvezal. Tvoja lastnina je postalo in ne bo ti tako hitro izginilo iz spomina. Dosegel si svoj namen, obogatil si se.

Vidim te, kako zmaješ z glavo: »To je preveč naporno.« Rad ti to verujem, toda, dragi moj, ako hočeš res kaj doseči, si boš samo na ta način pridobil izurjenosti v študiranju in temeljitega znanja. Ko boš strokovnjak v svoji stroki, ti tega ne bo treba; takrat boš zapisal le novo, ali pa tisto, kar se ne sklada s tvojim naziranjem, mnogokrat bo zadostoval že en sam klicaj ali vprašaj pri dotičnem odstavku.

Opozarjam te, da v izpisku zapišeš tudi stran, kjer si vzel, da po potrebi hitreje najdeš v knjigi.

Tvoje delo pa bo imelo pravo vrednost šele tedaj, ko boš presodil ali so pisateljevi podatki, dokazi in rezultati resnični. Z izpisovanjem se mora vedno in vedno družiti kritika. Pristavi na papir svoje nazore, v katerih nista s pisateljem istih misli, a vedno dokaži in podpri svoje trditve. Tista kratka razprava, ki si jo napisal, je prešla v tvojo duševno

last, v tvojo duševno last pa so prešli morda tudi napačni in slabi nazori pisateljevi: tvoja dolžnost je, da ločiš dobro od slabega, resnično od neresničnega, izluščiti moraš kristale iz blata.

Samo razmišljanje o prebranem ne zadostuje, ker naš duh nima navade, da bi kako misel določno in jedrnatost izrazil; posebno mlad človek navadno rad skače od ene stvari do druge in le nerad ostane pri glavnem. Ako pa vzameš pero v roko, tedaj se naše misli kakor strnejo v kepo, ne zadovoljijo se z nejasnimi in praznimi besedami, ampak same nas silijo, da globlje premislimo vso stvar.

Dobil boš tudi v roke knjigo, ki govori o popolnoma neznanem predmetu; v tem slučaju ne boš mogel sam presoditi, kaj je prav in kaj ni prav. Pisatelju pa se ne smeš nikdar prepustiti kar na slepo vero. Ako si prepričan, da hoče povedati golo resnico, tedaj mu zaupaj, ker pošten in odkrit človek je vreden tega, če se ti pa zdi sumljiv, primerjaj njegova izvajanja z drugim pisateljem. Ako ti je resnično kaj na tem, da izveš resnico, se ne boš oplašil ne ustavil sredi pota. *Contraria iuxta* se posita, *magis clarescunt*, pravi Latinec. Iz nasprotnih naziranj boš lažje in jasnejše spoznal resnico.

Pogosto sloni vse pisateljevo dokazovanje na raznih citatih, t. j. sodbah in dokazih, ki jih je pisatelj drugje dobil. Ako je stvar važna in njena veljava in moč obstoji samo na resničnosti citatov, tedaj se če le mogoče prepričaj o tistih citatih pri njihovih očetih. Često boš videl, da je pisatelj uporabil samo en del citata, drugi del pa, ki bi vso njegovo zgradbo omajal in zrušil, je pa izpustil. —

Končno še presodi, ali je pisatelj prav sklepal ali ne, ali se res mora tako zgoditi, kot on zatrjuje. Premisli tudi, kaj je knjiga prinesla in kakšno je njeno razmerje do drugih spisov o isti stvari.

Za danes toliko; prihodnjič kaj o zgodovini in njenem študiju.

Naša literarna vzgoja.

Nekaj bolnega je bilo zadnji čas v literaturi. Zlasti v liriki. Kot bi ležala težka mōra nad nadebudnimi poeti in pisatelji, se je zdelo. Vsa četa, ki hodi Zupančičeva pota in mu ne sega niti do gležnjev, posnema njegovo otožno Muzo. Da bi se povspela do njegovega ponosa in moške samozavesti: Bog varuj! In pretežna večina modernih beletristov spremlja svoje junake po beznicah, kjer govore besede, ki nimajo z idealnim življenjem nikakega stika. Otožnega lica so junaki, brez zdrave energije, brez mišic na obrazu, in vsem je zapisana smrt. Za Cankarjem ubirajo vsi mladi svoja pota in ne pomislijo, kako so smešni v svoji opičji podobi. Res, težko se je dvigniti iz Cankarjevega ozračja, če so te enkrat omanili

njegovi čari in si se nasrkal otrova. Ali mogoče je tudi. Treba je le iti med narod in iz njega črpati zaklade. Veliki so ti zakladi in še sami ne vemo zanje, dasi živimo med ljudstvom in se pogovarjamo z njim in delamo.

Preveč torej posnema ves mlad naraščaj bolno moderno. Naj kdo ne misli, da sem nasprotnik moderne. To celo ne. Saj nam je v umetnosti veliko pridobila in odprla jasno sliko človeške duše, podala nov slog, opisala tudi najmanjši drobec, česar stari umetniki niso znali. Nedostaje pa moderni navadno globoke vsebine, ki bi dala bogat užitek duši.

Ves literaren naraščaj dobiva to hrano. Potopi se v kaos nejasnih čuvstev in misli in ne more vun. Sanja in sanja. Po cele popoldneve hodi ubogi fant zamišljen in nosi v srcu bol. Tako težko glavo ima, da bi si najrajše pognal kroglo vanjo. Rad bi se dvignil, a ne more. Šola mu ne dá nič. Pri grščini in latinščini premleva profesor pusto slovnico in ne razlaga bogate lepote polne poezije starih klasikov. Bere se, da se prebere. Pri slovenščini ni mnogo boljše. Navadno še za nemške pesnike najbolj navdušuje fante kak pristen German in jim res tudi včasih poda nekaj estetičnih zakonov, da začno umevati poezijo. Žalostno je, da je tako. Često se ubije in zamori poetičen čut v šoli. Marsikak literat ostavi vse knjige in gre v pisarno. Addio mondo! Izgubljen je, škoda morda talenta!

Slovenski dijak je berač. Knjig nima, da bi črpal iz njih znanja, kakoršnega bi hotel. Isto se godi mlademu literatu. Slovensko literaturo pozna. Da bi segel čez domači plot, pa bi videl, kakšna beda vlada v lastnem zelniku. Naučil bi se gledati z očini velikih pisateljev in mislecev. Vsa lepota problemov, ki so jih razvijali, bi zatrepetala v njegovi duši. Kje ste daleč Tolstoj, Dostojevski, Björnson, Ibsen, Dickens itd., itd.? Obče probleme so reševali, ki zanimajo vsakogar. Ali jih slovenski literat ne more? Pač, lahko jih, samo tako presneto majhni smo in se delamo še manjše kot smo. Noben umetnik ne postane velik, če ni izbral za poklic: služiti umetnosti. Pri nas tega ni mogoče, ker smo ravno majhni in, moj Bog, umetnik ima tudi želodec. Mogoče si je pa pridobiti veliko obzorje. In tega mladi nimajo. Koliko so študirali veliki pisatelji za svoje romane in povesti? Leta in leta, knjigo za knjigo.

Pri nas še poskusi ta ali oni napisati kako črtico iz socialnega življenja našega naroda. Pa je vsa historija tako klaverna in zastarela. Stik z narodom je že davno izgubil, socialnega vprašanja se pa tudi ne reši z eno kletvico na bogatine.

Mladi literati nimajo vzgojitelja. Težko je dobiti takega človeka in to usodo vsi bridko občutimo. Sicer je res: poeta nascitur, a vzgoja dá mnogo. O tem se lahko prepričate pri mnogih umetnikih. Kaka pota je hodil n. pr. Goethe, je znano. Kamen do kamna palača.

Davno je že padla beseda: zdrav realizem. Rusi ga imajo, Poljaki in Francozi, istotako Čehi, pri nas si plete na tem polju venec Finžgar.

Proti bolni in jokavi sentimentalnosti je treba močne besede in krepkega čustvovanja.

Zdrava moderna zajema iz resničnega življenja narodovega, upošteva pa povsod bogato dikcijo, blesteče opise, izvrstno tehniko mladih.

Vi pa, fantje, kar vas je, ne blodite sami zase, brez cilja! Tako so delali stari in ni bilo dobro. Roko vroki, pogled v solnce, v glavi duha za velike stvari, v srcu mir in hrepenenje obenem, vedno v zaupanju v svojo mlado moč! Katoliško svetovno naziranje vam bo dalo problemov brez kraja. Samo dobro se vzgojujte, pa ne z žalostjo v duši in bolnim srcem, ampak vesel naj bo obraz in jasno čelo, potem pa na junaški mejdan!

Srednješolsko dijaštvo.

Iz Celja. Poročali smo že kako so nastali med celjskim dijaštvom liberalci. Danes hočemo spregovoriti nekaj o početku celjskih radikalcev. — Dijaki, ki niso pripadali k liberalni struji, so bili tedaj še brez imena. Bilo jih je nad polovico slovenskega dijaštva. V tistem času pa pride v Celovec visokošolec L., ki se mu zazdi potrebno, da fabricira in izobrazuje tudi radikalno dijaštvo. Z veliko prijaznostjo si pridobi kmalu srca dijakov. Razloži jim, kaj je slovenskemu dijaku potreba, ko vstopi v življenje. Seveda dijaštvo je vse gorelo za to, da izobrazijo sebe, da more potem izobraževati ljudstvo. Toda po besedah gospoda L. »ljudstvo ne more priti do prave izobrazbe, dokler bo verjelo legendam, ki se govore raz prižnice, dokler se bo ravnilo po cerkvenih dogmah. Katolicizem ovira napredek. Zato se mora delovati za narod dandanes drugače, kakor se je delovalo včasih. Svet napreduje in tudi slovensko ljudstvo ne sme tičati vedno na isti stopinji, na kateri ga hoče držati katolicizem. Zatorej je glavna naloga radikalnega dijaštva: »delovanje za narod in boj proti katolicizmu.« — Do tedaj je mislila večina celjskega dijaštva, da je radikalizem nadstrankarski in da ni proti veri, kar nakrat pa zaslišijo zaslepljenci iz ust radikalnega visokošolca samega, kakšen je pravi namen radikalcev. Nadalje je njegovo predavanje o panteizmu v toliko »izobrazilo« dijakke, da so izgubili vero, da so posuroveli in dobili nezmerno sovraštvo do duhovništva. To se je zgodilo pred letom dni. Pa tudi štirje radikalni shodi v letošnjem šolskem letu so pokazali, da hodi radikalcem povsod le vera na pot. Koliko so udrihali na teh štirih shodih nezreli govorniki po Kristusu in njegovi cerkvi! No, pa hvaležni jim bodimo, da vsaj včasih odkrito nastopajo. Res čudno, da si upajo fantje, še sami neolikani in nezreli, kritizirati vero, v kateri je našlo že toliko in toliko milijonov ljudi uteho in srečo. Toda le kritizirajte in nosite po koncu svoje glave, a vsem skupaj ne pomagajte nič, ne vaš panteizem, ne vaš ateizem, ne vaša svoboda, ki obstoji v tem, da ste sužnji teme! Ali morejo vaša kriva naziranja zagotoviti komu srečo? Navedite le enega, ki je našel v naukih modernih filozofov mir srca!

Ne bodite tako zaslepljeni in vrnite se nazaj ter živite, kakor vas je učila mati. Če pa ste že zašli tako daleč, da tega ne morete storiti, pa vsaj drugih ne vodite seboj v prepad.

Vsem tistim dijakom pa, ki še niste izgubili vere, kličemo: ali vas ni sram, da držite z liberalci in radikali, v srcu pa ste prepričanja katoliških dijakov, ki jih pa vi zaničujete? Toda zapomnite si stavek: »Kdor za smolo prime, se osmoli,« in osmolili se boste vsi, ki nočete spoznati pogubnega modernizma zdaj, ko je še čas. Prosto vam: na desno ali na levo! Toda kdor je na levi, nima z desno opraviti ničesar več!

O reformi srednjih šol.

Poroča Lav. Kemperle.

Reforma srednjih šol je potrebna. To nam priča živahna diskusija, ki se vrši o tem že dalje časa v javnosti, posebno pa še v zadnjih dneh, ko je zborovala od naučnega ministra sklicana anketa strokovnjakov in drugih faktorjev. Mnenja so zelo različna. Vendar se tudi v tem kaosu raznih mnenj in zahtev najde mnogo soglasujočih trditev in izjav. Iz večine izjav zveni zahteva naj nudi srednja šola dijaku vse znanosti in vednosti, ki mu bodo koristile v praktičnem življenju. »Salus iuventutis suprema lex esto«, je vzkliknil minister Marchet. Ta akord, ako se ga vzame samo s praktične strani, je najkrepkeje, gotovo preglasno odmeval iz enket in iz javnosti. V praktičnem času živimo, kdo bi oporekal. Zato je umevno, da mnogo njih zahteva temeljitejšo učenje realističnih ved in modernih jezikov. Da se mora učna metoda postaviti na novo podlago, je gotovo potrebno. Saj sedanji gimnazij, akoravno se uči na njem dva klasična jezika, vendar ne zasluži imena humanistični gimnazij, ravno radi krive metode. Koristno je tudi, ako se hoče skrbeti za boljše telesno razvijanje učeče se mladine. Ako pa se hkrati od gotove strani zahteva tudi opustitev veronauka na srednjih šolah, samo da bi se za praktične predmete pridobilo par ur več, je praktičnosti že malo preveč. Gotovi krogi pozabijo pri svoji veliki skrbi za dijaštvo, kateremu hočejo na vse mogoče in nemogoče načine olajšati pot do kruha, na neko važno in brezdvomno neopustljivo vodilno idejo v vzgoji. Šola ne sme skrbeti samo za izbistrenje razuma, ampak tudi kako naj utrdi in okrepi voljo, da se ne bo pri vsakem koraku izpodtaknil in omahnil radi nedostadne energije. Kako zavirajo včasih strasti in človek počuti neko razkošno poželenje, da bi poveličeval greh. Kakor uvel list, kadar nekoliko zaveje jesenska burja, pade človek v takih hipih, ako ga ne drži kvišku krepka nrvnost.

Trdna volja in krepka nrvnost sta pa gotovo za razvijajočega se mladeniča ravno takega pomena, ako ne še večjega, kakor marsikatero praktične znanosti. Kaj pomaga človeku vsa izvežbanost in izurjenost, ako pa nima trdne opore, da ne izgine v vrvenju življenja. Tega se dobro zavedajo tudi oni, ki hočejo veronauk na srednjih šolah odpraviti ali vsaj skržiti. Ali dosledni stališču, da je vsako versko svetovno naziranje za izobraženega človeka premagana zadeva, stavijo svoje zahteve. V svojo tolažbo govore pa o praktičnosti mnogih predmetov in pa o avtonomni morali. Kdo bi pa tudi v sedanjem praktičnem času na vse malenkosti mislil in si z njimi ubijal glavo! — Posezimo malo globokeje. Neoporečno dejstvo je, da je človeška narava zelo razpoložena za verska razmišljanja. Kakor pa vzgojitelj vsako drugo duševno lastnost korak za korakom privede do neke gotove popolnosti, tako nudi tudi ta stran naše duše učitelju jako široko in hvaležno polje. Ko se otrok s svojo mehko dušo oklene Vsemogočnega in vzljubi skrivnost Večne Resnice, potem postane njegovo srce kakor pomladanska gredica, sprejemljivo za večnolepe nauke, ki pričnejo v njem kaliti, kakor cvetke v mladi vesni. Prične se varovati hudega, vzljubi dobro in počasi začne spoznavati samega sebe. V njegovi duši vlada sreča nedolžne mladosti. Še bolj pa kot otrok potrebujeta vere in dosledno tudi verskega pouka deček in mladenič. Kako smešno je prihiteti tukaj na pomoč s kako avtonomno moralo, posebno v sedanjem času, ko se vsak dan spreminjajo nrvstvena načela. Kar je danes dovoljeno, je jutri prepovedano in narobe. Kako naj bo ta, rekel bi, evolucijska morala, ki ima še to slabo, da nima nobenega temelja, opora človeku v njegovem razvoju, ko vse okoli sebe tako pazno zasleduje in vidi vsako nedoslednost? Kako mu naj bo ta morala neko merilo? Izključeno. A pride še nekaj. Človek je v teh letih najbolj vihrav, najbolj podvržen vsem vplivom in najbolj pristopen različnim strastem. V momentanem uživanju išče sreče in razkošja. Ker je sebičnost silno močna in razvita lastnost posebno v mladosti, ga gotovo ne obdrži nobena avtonomna morala, ki se opira na nekoliko od družbe postavljenih in podedovanih stavkov, posebno ker se pridruži še mladeniška lahkomišelnost. Kje mi dobite silo, ki naj obdrži človeka, ako enkrat že tako krepko zdrkne po poševni plošči navzdol? Vsi lepi in posnemanja vredni

značaj, ki se z njimi ponaša svetovna zgodovina, ga ne pribore več. Omamijo ga še mogoče za hip, ali le za hip. Potem ga pa loči še strmejši prepad od njih. Ko človek ne more več iz prepada, postane predrzen. Mi smo nadljudje, polbogovi. Nietzsche je vedel, za kakšna razpoloženja je njegova filozofija. Pa k stvari. Tukaj je treba krepkeše roke, kakor je konvencionalnost. Tukaj je treba vseoživljajoče in žive vere. Ona vsadi v človeško srce zavest, da ima človek svobodno voljo in da je za vsak svoj korak odgovoren. Ako se vleče skozi vsa leta kakor rdeča nit ta zavest, ki jo pa ima samo oni, v čigar duši gori velika in trdna vera na Vsevečnega, edino potem more postati mož krepke volje in plemenite nravnosti. To vzgojiti pa mora biti tudi naloga naših srednjih šol. Zato mora biti naša parola: Veronauk ne sme iz srednjih šol, ampak se mora še izpopolniti. Učna metoda naj se modernizira, da bodo one male ure res odgovarjale svojemu velikemu smotru.

Prof. Leopold v. Schroeder, član akademije znanosti, je vzkliknil v nekem svojem članku: »Dobre in zdrave ljudi naj nam vstvarjajo srednje šole«. To hočemo tudi mi. Zato proč z vsemi avtonomnimi etikami. Ostane naj naša na večnih principih sloneča krščanska etika in ljudje bodo dobri in zdravi.

* * *

Matura je sedaj neko birokrško strašilo. Človek se res prav krepko odahne ko stopi od famozne zelene mize na sveži zrak. Kako pa tudi ne? Saj vendar ne zahteva kakšnega splošnega znanja, kakšne splošne zrelosti, ampak mehanično ponavljanje raznih odgovorov, s katerimi je vsak posameznik za ta slučaj z večjo ali manjšo pridnostjo napolnil svojo glavo. Posebno kakor delajo nekateri profesorji, ki narekujejo vprašanja in odgovore, katere naj si dijaki dobesedno zapomnijo. Obteženje spomina za nekaj časa, da potem vse toliko hitreje z neko neverjetno popolnostjo izgine. Naravno je pač, da se čujejo glasovi, ki zahtevajo, naj se matura odpravi, drugi pa, da se temeljito reformira. Tudi v enketi, ki se je vršila na Dunaju radi preustrojenja srednjih šol, je bil razgovor o zrelostnem izpitu. Ogromna večina je zahtevala, da se mora matura reformirati. Ta želja je bila tako silna, da je naučni minister Marchet obljubil, delovati z vsemi močmi na to, da se stvar v najkrajšem času izboljša. Zelo praktične in času primerne nasvete glede reformiranja mature je podal v omenjeni enketi minister dr. Geßmann, ki ima kakor bivši referent v šolskih zadevah v nižjeavstrijskem deželnem odboru, v te zadeve gotovo jasen pogled. (Opomnim naj, da ima Nižje Avstrijsko večje število deželnih gimnazij, ki so bile pod dr. Geßmannovim nadzorstvom.) Ker se bodo gotovo precej ozirali pri izboljšanju načina zrelostnega izpita na njegovo mnenje, sporočim vam njegove nasvete, da boste videli v kakšni smeri se bo reformiranje vršilo.

»Pismena skušnja naj bi obstojala iz naloge v materinem jeziku. Nadalje naj bi se pri odločevanju zrelosti oziralo na vspehe zadnjih osmih semestrov in pa na ustmeno skušnjo, ki pa naj bi se popolnoma preustrojila. Ustmeni izpit naj se vrši pred vsemi profesorji dveh najvišjih razredov, ki imajo vsi glasovalno pravico. Predseduje naj profesor, ki se ga prosto izbere izmed učiteljskega osebja in ta naj potem tudi v prvi vrsti izprašuje. Skušnjo, ki naj ima značaj poldrugournega kolokvija, naj bi delali obenem trije kandidati. Vprašanja naj bi se tikala kulturnega življenja, ki se ga je obravnavalo med poukom, da bi se na tak način lahko konstatirala kandidatov splošna izobrazba, njegova zmožnost v samostojnem presojanju in izražanju, kakor tudi razbistrenje njegovega duha in širskost njegovega obzorja. Seveda bi se to izpraševanje ne smelo oklepiti posameznih predmetov, ker drugače smo zopet tam, kjer zdaj, pri izpraševanju posameznih predmetov. Odpasti mora tudi vsaka klasifikacija pri posameznih predmetih, ker le na ta način se obvarujemo nesrečne navade, da presojamo duševno zrelost z seštevanjem in odštevanjem. Sodba se mora opirati samo na splošni vtis, ki si ga pridobi zbrana komisija.« Tako minister. To so gotovo zelo primerni nasveti in želeli je le, da se kmalu vresničijo, ker potem bo za dijake eden strah na svetu manj.

H koncu naj povem še neko zanimivost. V nekem listu pripoveduje nekdo, kaj je bil vse vprašan pri ustmeni maturi. Poslušajte!

Iz latinščine: Kje je ležal ob času cesarjev rimski amphiteater? Kje je ležal Circus maximus? Kje Pompejevo gledališče? Nadalje so ga natančno izprašali o rimskih ulicah, kakor da bi hotel postati izvošček v starem Rimu. — Iz grščine: Koliko stopnic je peljalo na Akropol? Koliko stopnic je bilo zgoraj pri svetišču? Koliko stebrov na vsaki strani? Katera poslopja in trge v Atenah poznate? Šest pomenov besedice —. Pisatelj pravi, da se mu čudno zdi, da ga niso vprašali po hišni številki klasične dvojice Sokrat-Ksantipa. — Iz nemščine: Povejte mi naslove in prve kitice Klopstokovih ôd. — Iz zgodovine je moral povedati latinski tekst nekega odloka cesarja Avgusta, kakor ga poroča Tacit.

Kdo more oporekati, da človek, ki to zna, ni zrel za visoke šole, da ni humanistično izobražen? Komisija je pa gotovo dosegla v birokratičnem izpraševanju — rekord.

* * *

Statistika srednjih šol. V Avstriji je 256 gimnazij in 187 realk. Po učnem jeziku je gimnazij: 132 nemških, 52 čeških (35 na Češkem, 16 na Moravskem, 1 v Šleziji), 49 poljskih (48 v Galiciji, 1 v Šleziji), 6 italijanskih (3 na Primorskem, 2 na Tirolskem, 1 v Dalmaciji), 6 rusinskih, 5 srbo-hrvaških in 13 utrakvističnih. Realke je: 77 nemških, 43 čeških (26 na Češkem, 17 na Moravskem), 11 poljskih, 4 italijanske, 1 srbo-hrvaška in 1 utrakvistična. Vseh srednješolcev na teh zavodih je bilo v začetku šolskega leta 1907/08 89.439.

Razno.

Somišljeniki! Najboljši poznavatelj indskega slovstva, naš rojak profesor dr. Glaser prestavi v slovensko slovečo indsko dramo »Sakuntara«. Prevod bo stal okoli 1 K. Na vsakem zavodu naj en somišljenik preskrbi subskripcijo, sestavi naj namreč imenik onih, ki bodo prestavo kupili, in naznani število naročnikov slov. kat. akad. društvu »Zarja«, Gradec, Leechgasse 30. X.

* * *

Devin Branko. Snov v obeh pesnicah pač ni nova, v drugi (Le solzi dve) ni verjetno, da bi se mati ne jokala, ako ste vzeli prvič slovo, ako se pa je to že večkrat zgodilo, pa tudi »dveh solza« niste pogrešali. Dobra rima ni vas — obraz; da se ponavlja v obeh pesmih, naredi vtis, kot bi iskali in težko našli rime. Izmed poslanih kitic je najboljša sledeča:

In kadar vračala se boš (ptičica),
pri zadnji hišici
pogledaš mi na okence,
če nagelj še cveti.

»Če« v zadnji vrstici ni pravilen, ker je stavek indirektno vprašalen, ne pa pogojen — lahko bi stalo »li«. — Pošljite še kaj, iz tega je težko soditi, koliko imate prirojene nadarjenosti.

* * *

Glinski. Misel je snov za balado. Navidez star rudar zapelje »mlad roj rudarjev« v globine, kjer jih čaka »stokratno gorje«. Iz zadnjih dvh vrstic »podzemeljskih duhov ne draži nikdar« šele izvemo, da je bil to podzemeljski duh, ki so ga mladi rudarji dražili (kdaj? kako?). Kaj se je z njim zgodilo? Drugega ni v pesmi kot: »Kaj to šumenje, kaj to grmenje, poti rešilae nikjer.« Torej predvsem mora biti jasna misel jasno izražena. Ritem ni enoten, niti se primerno ne menjava. — Piši kaj!